

БЕЗБЕДНА
ПРИРОДА
КЛИМА

#EY
ЗА ТЕБЕ

Ovaj projekat je finansiran sredstvima
Evropske unije

Podizanje svesti o klimatskim promenama **I ENERGETSKOJ TRANZICIJI U SRBIJI**

Metodologija istraživanja

- Istraživanje je realizovano primenom online (CAWI) anketiranja i fokus grupa.
- Istraživanje je deo projekta „Podizanje svesti o klimatskim promenama i zelenoj tranziciji” koji Udruženje OIE Srbija sprovodi uz podršku Evropske unije i WWF Adria.
- Istraživanje je sprovedeno u periodu od 21. novembra do 25. decembra 2024. godine.
- Uzorak istraživanja činilo je 525 mladih osoba koje su anketirane i 16 mladih osoba koje su učestvovalе u fokus grupama.
- Istraživanjem je bila obuhvaćena populacija mladih starosti od 18 do 30 godina iz cele Srbije.

Struktura ispitanika

Struktura ispitanika anketnog istraživanja obuhvatila je ravnomernu zastupljenost u nekoliko kategorija, a u skladu s podacima iz poslednjeg popisa stanovništva.

Pol ispitanika:

- Ženski - 49%
- Muški - 51%

Starosna struktura:

- 18-21 - 32%
- 22-26 - 32%
- 27-30 - 36%

Regionalna zastupljenost:

- Vojvodina - 26%
- Beograd - 25%
- Zapadna Srbija i Šumadija - 27%
- Južna i Istočna Srbija - 22%

Struktura učesnika fokus grupe:

Učesnici I fokus grupe bili su mladi uzrasta od 18 do 30 godina, dok su učesnici II fokus grupe bili mladi koji rade u oblasti obnovljivih izvora energije, a koji su zaposleni u sektorima poput korporativnog, naučnog, nevladinog i medijskog.

Na svakoj fokus grupi učestvovalo je po 8 učesnika, a diskusije su trajale 90 minuta po grupi.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prva asocijacija mladih na klimatske promene:

Klimatske promene predstavljaju jedan od najvećih globalnih izazova, koji ima mnogobrojne vidove negativnog uticaja. Shodno tome, i mladima u istraživanju su na pomen ovog termina različite prve asocijacije:

- **Globalno zagrevanje;**
- **Tople noći;**
- **Efekat staklene bašte;**
- **Vremenske neprilike;**
- **Adaptacija.**

„Međugeneracijska pravda, odnosno, na koji način, u zavisnosti kojoj generaciji pripadamo, možemo da koristimo resurse, a da budemo odgovorni za buduće generacije.”

~ Ž, 21 godina

Najveći izvori klimatskih promena u Srbiji, po mišljenju mladih:

U pogledu uticaja koji dovode do razvoja klimatskih promena u Srbiji, mladi su izdvojili nekoliko primarnih asocijacija. Prema njihovom mišljenju, to su prevashodno:

- **Termoelektrane;**
- **Zastareli načini industrijske proizvodnje;**
- **Individualna ložišta;**
- **Divlje deponije;**
- **Poljoprivreda.**

Mladi su prepoznali da izvori različitih zagađenja životne sredine, koji ujedno podstiču i negativan razvoj klimatskih promena, dolaze iz različitih sektora. U najvećoj meri, za njih je to sektor industrije, a prvenstveno teške koji se odnosi na termoelektrane, ali i na druge objekte industrijske proizvodnje.

Postojanje negativne sponse uticaja od upotrebe fosilnih goriva na razvoj klimatskih promena:

Mladi u velikoj meri (69%) primećuju postojanje negativne povezanosti i kao razlog navode da je upotreba fosilnih goriva jedan od **GLAVNIH UZROČNIKA** razvoja klimatskih promena. Blizu $\frac{1}{4}$ ispitanika, odnosno njih 24%, ističe da spona postoji, ali da fosilna goriva ne utiču previše na razvoj klimatskih promena. Ovi procenti ukazuju da mladi imaju generalno stav koji fosilna goriva u najvećoj meri karakteriše kao negativan vid izvora za dobijanje energije. Iako najveći procenat mladih uviđa postojanje negativne sponse, interesantno je i to što blizu $\frac{1}{3}$ mladih zbirno smatra da fosilna goriva ne utiču previše ili ne utiču uopšte na razvoj klimatskih promena.

Koliko klimatske promene utiču na svakodnevicu mladih:

Anketirani mladi ocenjuju da klimatske promene **UGLAVNOM UTIČU** na njihove svakodnevne navike. Sa prosečnom ocenom od **3,53**, mladi klimatske promene pozicioniraju kao faktore koji značajno utiču na oblikovanje njihovog svakodnevnog života. Pojedinačno posmatrano, najveći broj ispitanika po ovom pitanju dodeljuje ocenu 3 (37%), dok nešto manji broj daje ocenu 4 (31%). Učesnici fokus grupa smatraju da klimatske promene u većoj meri utiču na njihov svakodnevni život – najveći broj njih ističe da osećaju svakodnevni uticaj, dok manji broj smatra da promene imaju uticaj samo u određenim periodima godine. Konkretno, to se najviše odnosi na toplije periode godine. Međutim, isto tako, i za hladnije periode, poput jeseni i zime, mladi smatraju da su izgubili svoje karakteristične odlike, te da ni u njima ne mogu da uživaju kao pre.

„Ranije sam zimi redovno skijala, ali zbog klimatskih promena sada mogu priuštiti svega 2 do 3 dana na stazi.”

~ Ž, 29 godina

Negativni efekti klimatskih promena koji će imati najviše uticaja na mlade u budućnosti:

Najveći broj mladih, njih 47%, **VISOKE TEMPERATURE** prepoznaje kao efekat klimatskih promena koji će imati najveći negativni uticaj po generacije mladih u budućnosti u Srbiji. Naspram njih, za 19% mladih najveći negativni uticaj će imati **SUŠE**, zatim za 14% njih to će biti **TOPLOTNI TALASI**, a za 13% **OBILNE PADAVINE**. Iako su ostali efekti procentualno manje zastupljeni u odgovorima, učesnici fokus grupa daju objašnjenje. Za njih, visoke temperature se prožimaju sa ostalim navedenim uticajima i to ni na koji način ne umanjuje njihove posledice koje ćemo, „nažalost“, svi osećati ako se stanje ne promeni u skorije vreme na globalnom nivou.

Verovatnoća posledica klimatskih promena na generacije mladih u budućnosti u Srbiji:

Generacije mladih stava su da će klimatske promene imati **U VELIKOJ MERI** (55%) posledice na mlade u budućnosti. Pored njih, još $\frac{1}{3}$ ispitanika smatra da klimatske promene, pored toga što će u budućnosti imati posledice, i sada su u izrazitoj meri prisutne. Učesnici fokus grupa ističu da će klimatske promene sa sobom doneti rizike po zdravlje građana, ali i pojavu novih virusa i bolesti. Klimatske promene već sada, prema mišljenju ispitanika, utiču na to kada ustajemo, koliko smo u mogućnosti da budemo produktivni u radu, koliko vremena možemo provesti na otvorenom, ali, isto tako, dovode do dodatnih troškova života.

„Setim se uvek života u Studenjaku u vreme kada nije bilo klima uređaja, jednog leta bilo je toliko toplo da sam imala osećaj da vazduh trepti.“

~ Ž, 25 godina

Prva asocijacija mladima na termin zelene tranzicije:

Termin zelena tranzicija učesnike istraživanja prvobitno asocira na sledeće:

- **Korišćenje obnovljivih izvora;**
- **Održivi razvoj;**
- **Solarni paneli;**
- **Zaštita životne sredine;**
- **Električna vozila;**
- **EU regulativa;**
- **Pravedna tranzicija;**
- **Balans svih izvora energije.**

Mladi su na osnovu odgovora pokazali da po ovom pitanju imaju primarnu asocijaciju na domen energetike, uže posmatrano, na obnovljivu energiju. Iako je nesporno primarno vezan za energetiku, ovaj termin za mlade ima i širi opseg. Tako su asocijacije i životna sredina i održivi razvoj, što dovodi do zaključka da mladi brojne termine iz ovih oblasti međusobno povezuju i u njima vide pojedine sličnosti i preklapanja.

Najveći energetske problemi u Srbiji, prema mišljenju mladih:

Naspram zelene tranzicije mladi su odgovarali i na to šta su najveći energetske problemi u Srbiji. Prema njihovom mišljenju, to su prvobitno:

- Stara neefikasna postrojenja;
- Problemi na mreži;
- Zavisnost od neobnovljivih izvora;
- Nesigurnost u snabdevanju;
- Regulatorna.

Odgovori u ovom pitanju pokazuju širok dijapazon različitih problema koji se međusobno i prožimaju. Za mlade su to problemi sa načinima proizvodnje energije, dok, sa druge strane, probleme čini funkcionisanje i kvalitet dostupnosti energije.

„Energetska neefikasnost spojiva je sa energetske siromaštvom jer postoji socijalna ugroženost građana koja se vidi na primeru kada treba da plate svoje račune za struju.“

~ M, 27 godina

Primarni izvor informisanja o klimatskim promenama i zelenoj tranziciji za mlade:

U informisanju o klimatskim promenama i zelenoj tranziciji, mladi u Srbiji se u nešto više od polovine (52%) odgovora, oslanjaju na **DRUŠTVENE MREŽE**, dok 22% koristi internet portale kao izvor informacija. Zbirno posmatrano, čak $\frac{3}{4}$ mladih koristi savremene digitalne medije u informisanju o ovim temama. Ovakvi odgovori su očekivani, jer se mladi danas o brojnim društvenim temama oslanjaju pre na savremene, nego na tradicionalne medije, poput štampe i TV. Interesantno je da se nemali procenat mladih (15%), u informisanju oslanja na svoje okruženje, odnosno na razgovore sa članovima porodice, prijateljima, poznanicima i drugim članovima okruženja.

„Naše generacije se daleko više informišu preko savremenih kanala i samim tim imaju veći stepen pristupa informacijama, ali to nužno ne mora da znači da su informacije u potpunosti kvalitetne.”

~ M, 19 godina

Dostupnost informacija o klimatskim promenama i OIE mladima u Srbiji:

Istraživanje pokazuje da mladi smatraju da im informacije o klimatskim promenama i obnovljivim izvorima energije **NISU U DOVOLJNOJ MERI DOSTUPNE**. Oni su podeljenog stava, te tako ističu da su uglavnom dostupne (34%), odnosno da uglavnom nisu dostupne (46%) informacije. Polarizacija stavova je i kod mladih na fokus grupama. Mladi smatraju da je došlo do rasta izveštavanja o ovim temama u odnosu na period od pre 10 godina, ali da to nužno nije dovelo i do rasta kvaliteta sadržaja i većeg razvoja svesti samih građana. Uzgred, danas je izvora za informisanje daleko više, ali mnoge od njih, primarno savremene digitalne izvore, koriste uglavnom mladi što dovodi do nejednakog razvoja informisanosti populacije.

„Ekološka osvešćenost može se sagledati gradacijski, osnovno je ekološko znanje, iz kojeg proizilazi ekološka svest, što utiče na naše ekološko ponašanje.”

~ Ž, 27 godina

Odnos rada termoelektrana i njihovog uticaja na životnu sredinu u Srbiji, prema mišljenju mladih:

Prema radu termoelektrana u Srbiji mladi imaju jasan stav, s jedne strane, one neminovno obezbeđuju energiju, ali su ujedno i veliki zagađivači životne sredine. Takvog stava je najveći broj mladih, odnosno 71% učesnika istraživanja. Dodatno, još 16% mladih ističe da ova postrojenja ne obezbeđuju dovoljno energije u Srbiji, ali da, uzgred, svojim radom stvaraju zagađenja. Na osnovu odgovora, zbirno čak 87% mladih termoelektrane definiše kao velike zagađivače u Srbiji. Ovako visok procenat negativnog viđenja prema termoelektranama od strane mladih okarakterisan je na samom početku istraživanja. Termoelektrane su prepoznate kao jedne od prvih asocijacija mladima kada su u pitanju izvori koji utiču na razvoj klimatskih promena u Srbiji.

Podrška mladih ka prelasku na veću proizvodnju energije iz obnovljivih izvora u Srbiji:

Pružanje podrške ka opredeljenosti za prelazak na veći stepen proizvodnje i potrošnje energije iz obnovljivih izvora, stav je mladih u istraživanju. Takvu odluku u potpunosti podržava nešto preko polovine, tačnije 53% ispitanika, dok je uglavnom podržava još 37%. Mladi daju podršku prelasku na obnovljive izvore što samo dodatno potvrđuje stav po prethodnom pitanju po kojem su termoelektrane okarakterisane kao veliki zagađivači životne sredine u Srbiji.

„Kod nas više ulažu privatne kompanije nego država u nova postrojenja obnovljivih izvora.“

~ M, 24 godine

Uticaj razvoja i upotrebe obnovljive energije kao odgovor na klimatske promene, prema oceni mladih:

Na pravcu prethodnog pitanja, mladi imaju skoro identičan stav u viđenju uloge i uticaja koju imaju obnovljivi izvori. Naime, da razvoj i upotreba obnovljivih izvora energije ima na prevenciju daljeg razvoja klimatskih promena veoma pozitivan uticaj, stav je 39% mladih u istraživanju. Nešto veći broj mladih (44%) misli da obnovljivi izvori energije imaju uglavnom pozitivan uticaj. Tu se uviđa skoro pa potpuno poklapanje stavova mladih koji podržavaju prelazak na veću proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, te samim tim i spona u pogledu pozitivnog uticaja na rešavanje posledica klimatskih promena. Razlika u odnosu na prethodno pitanje čini procenat od 10% mladih koji su istakli da je razvoj obnovljivih izvora zapravo neutralnog uticaja na sprečavanje posledica klimatskih promena.

Kako razvoj obnovljivih izvora energije utiče na osećanja mladih?

Razvoj obnovljivih izvora i otvaranje novih postrojenja u Srbiji kod mladih izaziva dominantno tri emocije/osećanja. Mladima to budi nadu, izaziva zadovoljstvo, ali i stvara strah. **NADA** se odnosi na novitete poput okretanja ka alternativi u odnosu na trenutnu predominantnost proizvodnje energije iz uglja, ali i prilikama za buduće generacije. **ZADOVOLJSTVO** se tiče pozitivnih promena koje utiču na stvaranje boljih uslova za kvalitet života i nove prilike za mlade. **STRAH** preovladava u momentima kada se govori o obnovljivim izvorima jer ni oni nisu bez pojedinih mana. Mlade u tom pogledu ponajviše brine uticaj ovog razvoja na biodiverzitet, dok strepnju izaziva i sam kvalitet ovih investicija u Srbiji.

Obnovljiv izvor sa najviše potencijala, po mišljenju mladih, u Srbiji za obezbeđivanje dodatne energije:

Istraživanje je pokazalo da mladi potencijale za obezbeđivanje dodatne energije iz obnovljivih izvora dele u dve grupe. S jedne strane, to su potencijali iz vode, sunca i vetra, za koje smatraju da imaju daleko najviše potencijala. **SOLAR** sa 42% ubedljivo je najistaknutiji potencijal, a prate ga sa znatno manjim udelom u odnosu na njega, potencijali iz **VODE** (22%) i **VETRA** (19%). Naspram njih, mladi potencijale iz geotermalnih izvora, biomase i biogasa ne prepoznaju kao izvore sa previše potencijala u Srbiji. Učesnici fokus grupa kao jedan od razloga za ovakve stavove navode i to što se o njima ne govori previše u javnosti i što trenutno nema većih investicija u ove izvore, naspram prve grupe koja je daleko prisutnija. Takvo stanje kreira i njihovo viđenje odgovora, a smatraju da takav stav deli i veći deo populacije u Srbiji.

Stav mladih o najdominantnijem od obnovljivih izvora u Srbiji po količini proizvedene energije:

U poređenju sa pitanjem o obnovljivom izvoru sa najviše potencijala, mladi na isti načini prepoznaju obnovljive izvore i kada je trenutna proizvodnja energije u Srbiji. Grupišući ih na identičan način, mladi su **HIDROENERGIJU** sa visokih 54% svrstali kao najdominantniji obnovljiv izvor iz kojeg se trenutno obezbeđuje energija. Nju prati energija koju Srbija dobija iz **VETROPARKOVA** (14%) i rastućih potencijala iz **SOLARNIH ELEKTRANA** (15%). Preostala tri izvora su i ovog puta prepoznati kao manje dominantni izvori iz kojih se dobija ukupna energija u Srbiji.

„Kad sam učio u školi, hidropotencijali su bili uvek isticani kao obnovljiv izvor iz kojeg obezbeđujemo najviše zelene energije.”

~ M, 21 godina

Prva asocijacija mladih na obnovljive izvore energije u Srbiji:

Kada su asocijacije na obnovljive izvore energije u Srbiji u pitanju, mladi izdvajaju sledeće grupe odgovora:

- Solarni paneli;
- Sunce;
- Đerdap;
- Vetroparkovi / vetrenjače u Vojvodini;
- Vetar;
- Hidroelektrane.

Na osnovu odgovora jasno se i po ovom pitanju izdvajaju tri izvora: vetar, voda i sunce. To još jednom ukazuje da njih mladi definitivno najviše prepoznaju i da su o njima najviše informacija dobijali. Ne samo što su prepoznati kao jedne od asocijacija, već mladi i pojedine objekte prepoznaju iz ovih izvora kao svoje primarne asocijacije u Srbiji za obnovljive izvore energije.

Mišljenje mladih o uticajima vetroparkova na plodnost zemljišta u Srbiji:

Vetroparkovi, ili kako ih učesnici još nazivaju - vetrenjače, pre svega u Vojvodini, jedna su od prvih asocijacija mladima na obnovljive izvore u Srbiji. Najveći procenat mladih, njih nešto preko polovine (52%) smatra da vetroparkovi imaju **NEUTRALAN** uticaj na plodnost zemljišta na kojem se nalaze. Odnosno, mladi ne vide probleme sa radom ovih objekata na kvalitet samog zemljišta. S druge strane, nešto preko $\frac{1}{3}$ ispitanika zbirno smatra da njihovo postojanje zapravo ima veoma pozitivan (12%) odnosno uglavnom pozitivan (26%) uticaj na plodnost zemljišta. Sem što ih asocira na obnovljivu energiju u Srbiji, vetroparkovi za mlade ne predstavljaju izvore pojedinih problema.

Mišljenje mladih o daljem investiranju u obnovljive izvore u Srbiji:

Mladi prepoznaju prisustvo investiranja u obnovljive izvore u Srbiji. Visok procenat mladih od čak 64% smatra da će ove investicije imati samo **POZITIVNE** rezultate u budućnosti. Dodatno, pozitivan stav od ovih investicija, ali sa ograničenim značajem ima blizu $\frac{1}{3}$ ispitanika odnosno njih 32%. Praveći paralelu odgovora ovog pitanja sa pitanjem o podršci za dalji prelazak na proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, uočava se visok stepen podudarnosti, gde je skoro ujednačen procenat mladih koji pružaju podršku, odnosno imaju neki vid pozitivnog stava za investiranje u ovom sektoru. Trendovi razvoja ove grane energetike, posebno u poslednjih par godina, svakako su uticali i na razvoj svesti kod mladih o ovoj temi.

Ocena perspektive mladih za njihovim zaposlenjem u sektoru obnovljivih izvora u Srbiji u budućnosti:

Poslovne perspektive u sektoru obnovljivih izvora mladi prepoznaju kao jednu od sigurnih mogućnosti zaposlenja u budućnosti. To se zaključuje i na osnovu prosečne ocene od **3,67** kojom mladi u istraživanju ukazuju na svoja očekivanja od ovog sektora. Dodatno to potvrđuju i ocene 3, 4 i 5 koje su mladi po ovom pitanju najviše davali kao svoje odgovore. U ovom sektoru mladi očekuju sigurna dalja ulaganja, što će sa sobom dovesti i do potrebe za novim radnim mestima. Značajan broj mladih na fokus grupama prepoznao je da postoji mogućnost za bavljenjem temom obnovljivih izvora kroz različite sfere poput nauke, nevladinog sektora, medija, ali i radom u samim postrojenjima.

„OIE sektor je veoma interdisciplinaran, jer svoju primenu pronalazi u drugim sferama kao što su bankarstvo, mediji i građevinarstvo.“

~ Ž, 25 godina

БЕЗБЕДНА
ПРИРОДА
КЛИМА

#EU
ЗА ТЕБЕ

Ovaj projekat je finansiran sredstvima
Evropske unije

Ovo istraživanje objavljeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ovog istraživanja isključivo je odgovorno Udruženje OIE Srbija i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.